

**UNIVERSITAT
JAUME I**

**TREBALL FINAL DE GRAU EN MESTRA
D'EDUCACIÓ PRIMÀRIA**

**HISTÒRIES DE VIDA: L'EDUCACIÓ DE
PERSONES ADULTES**

ALUMNA: Carme Centelles Morán

DNI: 20905125-B

TUTOR: Manuel Martí Puig

ÀREA DE CONEIXEMENT: Teoria i història de l'educació

CURS ACADÈMIC: 2016/2017

ÍNDEX

- Introducció.....	pàgina 1
- Justificació.....	pàgina 1
- Marc teòric.....	pàgina 2
- Metodologia.....	pàgina 12
- Resultats.....	pàgina 12
- Conclusions.....	pàgina 15
-Proposta de millora.....	pàgina 17
-Bibliografia i web grafia.....	pàgina 18
-Annex.....	pàgina 19

INTRODUCCIÓ

El present document ha estat elaborat com un Treball Final de Grau sobre l'educació d'adults i parteix del relat biogràfic d'un mestre. La base de l'experiència que es presenta és la història de vida (HV) d'un mestre de Formació de Persones Adultes que pretén estudiar la vida d'una persona a través d'ella mateixa. A partir d'aquest punt de partida em plantejo, com a principal eix, la importància que té, per a mi, la veu d'una persona que ha lluitat per l'educació i el seu progrés. M'ofereix la possibilitat de brindar un reconeixement a tota una trajectòria docent, i a més, em pot aportar uns coneixements i experiències molt enriquidores com a futura mestra.

Analitzem el progrés de l'educació de persones adultes a Espanya i el desenvolupament professional d'aquest mestre, al llarg de 31 anys de docència. Hem pres la seua biografia com a fil conductor, per analitzar els aspectes més significatius de la seua experiència professional i la influència d'aquesta en la pràctica docent. També veurem l'evolució de l'educació, en concret, la formació d'adults i els canvis produïts al llarg del temps fins a l'actualitat.

Les històries de vida possibiliten l'aprenentatge ja que promouen l'adquisició de coneixements de forma significativa procedents de vivències que d'una altra manera no es podrien tenir. Es tracta d'aconseguir un canvi metodològic caracteritzat per la utilització de tècniques més participatives que promouen el protagonisme de l'alumnat, en aquest cas de persones adultes, i li permeten aprendre al mateix temps que donen sentit a aquests aprenentatges. Apropar-se al coneixement des de l'experiència contada pel propi protagonista, ens possibilita l'adquisició de l'aprenentatge des d'una perspectiva molt més directa.

JUSTIFICACIÓ

El meu pare és mestre del Centre Públic de Formació de Persones Adultes Josep Pasqual i Tirado de Castelló de la Plana. Des de ben menuda he vist, a casa, com es preparava les classes, i contava com era de gratificant ensenyar a llegir i a escriure a persones que no havien anat a l'escola en el seu moment per raons diverses i moltes anècdotes sobre el bon ambient que existia a les classes, sense problemes de disciplina ni conflictes. Aquest és el principal motiu que m'ha impulsat a elegir la Història de Vida, com a metodologia d'investigació, per al meu Treball de Final de Grau. A més recorde quan anava a la seua escola i veia a persones majors que em preguntaven si era la seua filla, em donaven besos i m'agafaven al braç. Tota aquesta amabilitat em sorprenia ja que eren persones que no coneixia de res però que em tractaven amb molta afectuositat. L'altre motiu i, crec que el més emotiu, és el record que tinc d'entrar a l'escola i colar-me a les aules, per veure el material que hi tenien i jugar amb el meu pare a fer de mestra i ell d'alumne. Tots aquests fets van causar en mi una gran curiositat que ara podré satisfer a través aquest treball. Per últim, vull manifestar el meu interès per la història de l'educació, per conèixer

com es desenvolupava abans i entendre com s'ha arribat a la situació actual. Espere poder resoldre algunes d'aquestes incògnites sobre el món educatiu.

MARC TEÒRIC

- **La Formació de Persones Adultes:**

El marc teòric que fonamenta l'elaboració d'aquest Treball Final de Grau, està basat en dos blocs de contingut inseparables i imprescindibles, per una banda l'estudi de l'evolució històrica de la formació de persones adultes des del seus orígens fins arribar a la situació actual tant a l'Estat espanyol com a la Comunitat Valenciana i per altra el model d'investigació seleccionat per a la recollida, l'anàlisi i la interpretació de les dades utilitzades per al coneixement de la realitat personal i professional de la persona entrevistada.

A l'hora d'intentar conèixer de la història de la formació de persones adultes, la dificultat inicial és l'establiment del punt de partida i la seua conceptualització al llarg del temps. Per delimitar el camp d'aquesta formació, ens referirem primerament a les disposicions en què apareix referenciada de manera implícita i a continuació farem un tractament més detallat dels textos legals que la citen expressament.

Podem considerar que la primera disposició legal relacionada amb la història de la formació de persones adultes, encara que no l'anomena explícitament, és "*l'Informe Quintana: Dictamen i Projecte de Decret sobre l'arranjament general de l'Ensenyament Públic*" presentat a les Corts de Cadis, al setembre de 1813 basat en el *Rapport et Project de decret sur l'organisation générale de l'Instruction publique* de Condorcet (1792), que defensa la llibertat d'ensenyament i propugna un ensenyament gratuït per a tothom i a tots els nivells. En aquest Informe, Quintana fa una exposició dels principis bàsics de l'educació necessaris per a l'elevació del nivell cultural del poble (de qualsevol edat), com a instrument de reforma social i mitjà imprescindible per a l'evolució i progrés del país.

Però situarem l'inici de fet de la formació de persones adultes, al regnat de Carles III, pel suport i protecció d'aquest monarca a les Societats Econòmiques d'Amics del País. Aquestes Societats eren organismes no estatals, creats a partir de la segona meitat del segle XVIII, amb la finalitat de promoure el desenvolupament d'Espanya, especialment l'econòmic. Seran, especialment les Societats Econòmiques d'Amics del País les que es dedicaran a difondre la formació professional, l'educació pública i l'ensenyança primària a les zones rurals. Van crear escoles primàries, la beneficència (escola professional que proporcionava un ofici al seu alumnat) i els centres públics de debat que tractaven tots els problemes de l'època.

Però el 1821, amb el Reglament General d'Instrucció (Decret LXXXI, 29 de juny del 1821, Impremta del Govern) apareix la primera referència directa de l'educació de persones adultes, en aquest cas a les dones, al Títol X *De l'ensenyament de les dones*, article 120: "S'establiran escoles públiques,

en les quals s'ensenye a les xiquetes a llegir, escriure i comptar, i a les adultes les tasques i habilitats pròpies del seu sexe.”

Després en la *Llei de 21 de juliol de 1838, que autoritza al Govern a plantejar provisionalment el pla d'Instrucció primària que s'acompanya*, coneguda com a Llei de Someruelos, ja s'aconsellava l'impuls de les escoles d'adults, com s'indica en el Títol IX De les escoles de pàrvuls i de les d'adults, article 37: “Així mateix procurarà el govern la conservació i el foment de les escoles d'adults”.

La Llei d'Instrucció Pública, de 9 de setembre de 1857, (Gaceta de Madrid de 10 de setembre, coneguda com a Llei Moyano), en la secció segona: Dels establiments d'ensenyança, Títol I: Dels establiments públics, capítol I: De les escoles de primera ensenyança, a l'article 106 determina que: “El govern fomentarà l'establiment de lliçons de nit o de diumenge per als adults la instrucció dels quals haja sigut descuidada o que vullguen avançar amb els estudis”. La següent cita a les escoles d'adults apareix al Projecte de Constitució Federal de la República Espanyola de juliol de 1873, a l'article 108: “Les Constitucions dels Estats hauran d'exigir de tot municipi: Que sostinga escoles de xiquets i d'adults oferint la instrucció primària gratuïta i obligatòria”. A més amb l'objectiu de pal·liar les mancances d'una estructura cultural apareixen iniciatives privades dedicades a l'educació d'adults, com ara, els ateneus obrers, llocs d'esbarjo i formació, que eren a la vegada espais lliures per a debats amb biblioteques i escenaris per fer-hi teatre o vetllades musicals, i on s'impartien cursos de tot tipus.

Al 1876, diversos catedràtics i auxiliars d'universitat o institut separats de les seues classes per la protesta contra els decrets d'Instrucció pública de 1875, van crear la Institució Lliure d'Ensenyament (ILE), eix vertebrador de la cultura a Espanya en les últimes dècades del segle XIX i primeres del segle XX. D'aquesta organització pedagògica, que va existir durant seixanta-quatre anys, van sorgir múltiples experiències afavoridores de l'educació de les persones adultes: l'Associació per a l'ensenyament de la Dona (dedicada a proporcionar cultura general a les dones amb conferències dominicals, sessions de lectura, concerts, etc), el Museu Pedagògic d'Instrucció (destinat a la formació de mestres), la Junta per l'Ampliació d'Estudis (institució encarregada de promoure la investigació i l'educació científica a Espanya), la Residència d'Estudiants (amb biblioteques, laboratoris, publicacions pròpies i cursos), l'Institut-Escola de segon ensenyament, l'Escola d'Estudis Superiors del Magisteri (amb l'objectiu de dotar el professorat de les Escoles Normals i als inspectors d'una preparació adequada a les exigències culturals de l'època) i les Missions Pedagògiques (que apropen als xicotets nuclis rurals biblioteques, lectures, conferències, audicions de música coral i de discos, exposicions circulants amb reproduccions de pintures cèlebres, projeccions fixes i cinematogràfiques i representacions teatrals).

Durant el primer terç del segle XX es va produir un autèntic allau legislatiu relacionat amb la formació de persones adultes que presenten valuoses innovacions teòriques però amb resultats molt pobres. El primer Real Decret de 25 de maig de 1900, Gaceta de Madrid, núm. 46, de 26/05/1900, pàg. 952 i 953, dicta regles per facilitar l'assistència dels obrers joves a les escoles d' instrucció primària. que amb l'objectiu d'eradicar l'analfabetisme entre els treballadors. A l'article 1 obliga, a les empreses, a concedir una hora de treball als obrers menors de 18 anys perquè puguin dedicar-la a l'estudi. En el segon Real Decret de 25 de maig de 1900, Gaceta de Madrid, núm. 46, de 26/05/1900, pàg. 953, estableix classes nocturnes gratuïtes per als obrers en els instituts de segon ensenyament de les poblacions en què no hi haja Escoles d'Arts i Indústries.

El Real Decret de 4 d'octubre del 1906, Gaceta de Madrid, núm. 282, de 09/10/1906, pàg. 111 a 113, fixa la normativa de l'educació de persones adultes: es creen classes de persones adultes en les escoles completes regides per mestres, incentivades amb un augment salarial del 25%, com a gratificació, reorganització de les aules, fixació de la gratuïtat de l'ensenyament, durada de 5 mesos dels cursos (d'1 de novembre a final de març), de dues hores de classe al dia, edat mínima de 15 anys, preferència l'alumnat amb alguns coneixements de lectura i escriptura, els ensenyaments seran sobre qüestions pràctiques de la vida, cooperació en l'aprenentatge de persones de notòria cultura de cada població (metges, farmacèutics, advocats, etc.).

La Real Ordre publicada l'1 de gener de 1907 publicada a la Gaceta de Madrid, núm.13, de 13/01/1907, pàg. 143 i 144, que desenrotlla el Reial Decret de 4 d'octubre de 1906, fixa en la regla núm. 11 l'obligatorietat de les classes nocturnes en totes les províncies d'Espanya. El Real Decret de 19 de maig de 1911, publicat a la Gaceta de Madrid, núm. 140, de 20/05/1911, pàg. 500 i 501, normalitza les classes de dones adultes, encara que amb algunes novetats: l'edat d'ingrés es rebaixa als 12 anys front als quinze anys dels homes (art. 1), les classes es desenvolupen al llarg 8 mesos, però només dos dies a la setmana (dijous i diumenge) (art. 2), l'educació de dones serà exercida per dones mestres encara que amb retribucions d'un terç de la que s'abonava als homes mestres pel mateix servei (art. 3), etc. Finalment dins d'aquest període cal citar el projecte de creació d'una Universitat Popular dins de l'Escola Moderna de Ferrer Guàrdia, tenia com a objectiu la creació d'homes amb independència intel·lectual, allunyats dels centres oficials, que només generaven obrers per a les empreses industrials i el seu capital.

El Real Decret de 31 d'agost de 1922, publicat a la Gaceta de Madrid, núm.248, de 05/09/1922, pàg. 932 a 936. A l'article 1 es crea una Comissió Central dependent de la Direcció General de Primera Ensenyança, encarregada de velar per la bona marxa de campanya d'alfabetització i de fomentar l'educació popular. A l'article 6 es creen les Missions Pedagògiques com una acció especial contra l'analfabetisme. I l'article 7 es dictamina com s'actuarà en les zones més desfavorides amb classes diürnes (permanents i especials, de temporada, ambulants, en períodes

vacacionals), nocturnes per a adults, dominicals, a les casernes, a les fàbriques, colònies escolars d'analfabets.

L'acció de les Missions abastava tres aspectes:

- El foment de la cultura general a través de la creació de biblioteques fixes i circulants, projeccions cinematogràfiques, representacions teatrals, concerts, un museu circulant, etc.
- L'orientació pedagògica als mestres d'escoles rurals.
- L'educació ciutadana necessària per fer comprensibles els principis d'un govern democràtic a través de xerrades i reunions públiques.

Al 1929, Rubén Landa, va realitzar un informe per a "l'Associació Mundial per a l'Educació d'Adults", publicat un any més tard, en el Butlletí de la Institució Lliure d'Ensenyament (1930), al núm. 840, amb el títol "L'educació d'adults a Espanya", que oferia un estudi molt complet sobre els establiments d'educació d'adults al nostre país. Durant aquests anys ens trobem dos tipus de centres de formació bàsica per a adults: Les escoles, funcionaven per iniciativa municipal i estaven regides a mestres dedicats especialment a aquesta tasca i les aules o seccions, ateses directament per l'Estat. Solien anomenar-se "escoles d'hivern" per desenvolupar les seues classes de novembre a maig.

Les causes més destacables del fracàs en els resultats, malgrat la gran quantitat d'escoles existents, van ser: la fatiga de docents i alumnat, les excessives festivitats i irregularitats en l'assistència a les classes. L'educació d'adults no s'esgotava en aquestes escoles, sinó que existien altres iniciatives com ara les escoles de dones adultes, les classes complementàries, les escoles d'arts i oficis, les escoles de treball i d'artesanía, ensenyament comercial per a adults, l'Escola Social, etc.

Amb l'arribada de la II República, el 14 d'abril de 1931, totes les normatives citades anteriorment es veuen frenades pels esdeveniments polítics. La primera preocupació serà l'escolarització del milió de xiquets sense escolaritzar i potencials adults analfabets. Aquest intent de millorar l'ensenyament primari s'estendrà a la secundària, la formació de mestres i dels adults. Només un mes i mig després de la proclamació de la II República, el Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts firma el Decret de creació del Patronat de Missions Pedagògiques, el 29 de maig de 1931, Gaceta de Madrid núm. 150, de 30/05/1931, pàg. 1033 a 1034, amb la intenció d'augmentar el nivell cultural de totes les persones i que aquestes es convertiren en participants del progrés nacional.

A banda de la creació del Patronat de les Missions Pedagògiques no van haver grans canvis per a l'educació d'adults respecte l'etapa anterior. A finals del 1932, s'organitza l'ensenyament d'adults en tres grups: per a alumnes analfabets, per a ampliació del programa escolar i classes especials sobre activitats i oficis. En aquesta etapa, els socialistes, creen els seus propis centres de cultura

per a la formació de base: les Cases del Poble, on els mestres “eduquen durant el dia als fills dels treballadors i per la nit treballen amb els pares” (Molero 1977,157).

Amb l'inici de la guerra, sorgeixen, en la zona republicana, una sèrie d'experiències amb una forta càrrega ideològica. L'educació tindrà un paper revolucionari per tal d'evitar l'avanç de les idees reaccionàries, s'intenta gravar en les ments dels xiquets i adults “les idees de pau, llibertat i justícia social” i fer-los entendre que la cultura que reben és la que els defèn en la lluita contra el fascisme.

Al febrer de 1937 apareix el Decret de creació de "Milícies de la Cultura" al cos de mestres i instructors escolars per a l'ensenyament dels combatents. Gaceta de la República núm. 33, de 02/02/1937, pàg. 600. es creen les “Milícies de la Cultura” destinades a aquells que s'encontren a la línia de combat. Realitzaran accions alfabetitzadores en el front amb la col·laboració de mestres nacionals i els sindicats d'ensenyament (FETE-UGT i CNT). Les classes es desenvolupaven en els “racons de la cultura”, organitzats en cada unitat militar amb els mitjans que proporcionava el Ministeri de Instrucció, com ara la “Cartilla Escolar Antifascista”, mapes, llapis, etc. L'Ordre de 20 de setembre de 1937, Gaceta de la República núm. 264, de 21/09/1937, pàg 1162, de creació de les Brigades volants de lluita contra l'analfabetisme en la reraguarda amb la finalitat estendre l'alfabetització al camp (art.1), amb la dotació de material necessari, llibres i cartilla escolar (art. 3).

Amb l'arribada del franquisme, la iniciativa privada queda enfosquida per l'omnipresència de l'Estat, de les organitzacions paraestats del Moviment Nacional. El règim s'assenta sobre dos pilars: l'Església Catòlica i el anticomunisme. Es desenvolupa una eficaç lluita contra l'analfabetisme i la introducció de l'educació d'adults en l'estratègia d'Educació Permanent, per la influència de la UNESCO. L'Ordre de 19 de juny de 1939, reorganitza el Patronat de Missions Pedagògiques, BOE núm. 184, de 03/07/1939, pàg. 3641, amb la denominació de Patronat de Cultura Popular (art.3) com un aparell del poder, encarregat de portar als pobles d'Espanya, l'Esperit del Gloriós Moviment Nacional... (punt 3), amb escassa incidència en l'ensenyament d'adults.

A finals de la Segona Guerra Mundial, en la Llei de 17 de juliol de 1945 sobre Educació Primària, BOE núm. 199, de 18/07/1945, pàg. 385 a 416, en l'article 31 apareix una regulació explícita de les escoles d'adults dedicades a iniciar o completar l'ensenyament primari i formar i perfeccionar en l'ordre professional a aquells alumnes que ja tenen encara que elementalment els coneixements de l'escola. Incorpora l'assistència obligatòria a les classes per a tots els que no hagen pogut adquirir el certificat d'estudis primaris per falta d'escolaritat. Es regulen les retribucions per tal de donar-li atractiu a les classes d'adults, justificant-les com hores extres quan el professorat és el mateix que el de les classes diürnes.

Amb el Decret de 10 de març de 1950 es crea la Junta Nacional Contra el Analfabetisme, BOE núm. 90, de 31/03/1950, pàg. 1353. per tal de dur a terme «...en diverses regions espanyoles una

àmplia i ràpida campanya d'extensió cultural» (art. 1) amb l'objectiu novament d'eliminar l'analfabetisme existent a Espanya.

Al 1963 l'Estat llança la Campanya Nacional d'Alfabetització i Promoció cultural d'adults amb dos decrets, el primer, de 24 de juliol, posa les bases i el segon de 10 d'agost, organitza la lluita contra l'analfabetisme. El Decret 2123/1963, de 24 de juliol, BOE núm. 211, de 3 de setembre de 1963, pàg. 12958 a 12959, pel qual es creen Escoles especials per a alfabetització d'adults persegueix la creació d'un màxim de 5.000 escoles especials d'alfabetització d'adults repartides per tot el territori espanyol la funció és eradicar l'analfabetisme a Espanya.

Del Decret 2124/1963, de 10 d'agost, sobre lluita contra l'analfabetisme, BOE núm. 213, de 05/09/1963, pàg. 13052 a 13054, per fer efectiva aquesta campanya es prenen una sèrie de mesures coercitives, recollides en l'article 13, fins al punt que aquelles persones que no tenien la «Targeta de Promoció Cultural» no podien disposar, entre altres coses, de: passaport, préstecs, prestacions econòmiques de la Seguretat Social, protecció escolar... Aquests dos decrets van ser complementats i desenvolupats uns mesos més tard amb l'Ordre de 15 d'Octubre de 1963, BOE núm. 262, de 01/09/1963, pàg. 15485, sobre ampliació de la Junta Nacional d'Alfabetització i constitució de la Comissió Tècnica d'Alfabetització d'Adults.

Les característiques de formació de persones adultes durant el Franquisme són les següents:

- Concepció de l'analfabetisme com una xacra social però sense arribar a les seues arrels ni abordar les deficiències culturals de la societat espanyola.
- Falsificació dels resultats estadístics ja que calia fer creure a tothom que ja no quedaven analfabets, i el procediment no eren l'esforç social i pedagògic sinó la falsificació de les dades.
- El paternalisme estatal que considera les classes d'adults com una concessió dels governants i els ciutadans tenien com a deure assistir-hi obligatòriament.
- La conscienciació ideològica perquè l'objectiu principal no era el aprenentatge mateix, sinó la conscienciació de la ideologia franquista.
- Tractament infantil ja que els materials emprats responien a un model renovat de les antigues enciclopèdies amb els mateixos continguts que en l'ensenyament infantil. Les classes s'impartien a les escoles, en acabar els nens, amb el mateix mobiliari que els nens. Els mestres eren els mateixos que els de l'ensenyament primari. S'ignoraven les característiques psicopedagògiques dels adults.
- Subordinació de la dona. La dona ha d'estar al capdavant de la família i de la llar. Es considera menys important l'ensenyament de les dones que la dels homes. Fins i tot com a professional de l'ensenyament, també es considera que la dona és de segona categoria.

En la Llei 14/1970, de 4 d'agost, General de Educació i Finançament de la Reforma Educativa, BOE núm. 187, de 6 d'agost de 1970, pàg. 12525 a 12546, l'educació d'adults apareix anomenada com a Educació Permanent d'Adults i adquireix un tractament específic a través dels articles del 43 al 45.

En ells s'indica que el Ministeri d'Educació i Ciència es responsabilitza de l'impuls d'aquesta educació, però fa coresponsables de l'acció educativa de les persones adultes a altres ministeris, concretament al Ministeri de Treball i al d'Agricultura. En l'art. 9.1 s'assenyala que «... el sistema educatiu ha d'assegurar la unitat del procés de l'educació i facilitarà la continuïtat del mateix al llarg de la vida de l'home farà satisfer les exigències d'educació permanent que planteja la societat moderna». L'article 44 assenyala els objectius de l'Educació d'Adults: 1) De seguir estudis equivalents a l'Educació General Bàsica, Batxillerat i Formació Professional als que, per qualsevol raó no van poder cursar-los oportunament. 2) De perfeccionament, promoció, actualització i readaptació professional... I, es destaca, el paper important que han de tenir les universitats en l'Educació d'Adults, que permet l'accés a majors de 25 anys. També es recull el concepte d'educació a distància. Es tracta, per primera vegada, l'educació dels emigrants. En 1973, es dona per acabada la campanya d'alfabetització i es decreta la fi de l'analfabetisme per considerar que el país havia assolit les cotes mínimes exigides pels organismes internacionals amb la consegüent supressió de la totalitat de les escoles especials.

El professorat d'educació d'adults era poc i amb una concepció tradicional de l'ensenyament. Al 1982 comença una nova etapa en l'Educació de Persones Adultes, es pretén elaborar una Llei d'Educació de Persones Adultes per omplir el buit legal existent, però no s'aconsegueix. Com existeix una varietat de realitats es pretén coordinar a tots els organismes, i es dissenya un model, el LLIBRE BLANC, que pretén desenvolupar-se i consolidar-se amb rang de Reial Decret. En el segon trimestre del 1986 es presenta el "Llibre Blanc de l'Educació d'Adults", elaborat a partir de les discussions i conclusions de tots els col·lectius implicats en el tema.

Es considera una "Nova Educació d'Adults" amb un caràcter integral. Tindrà la seua posterior readaptació a la realitat política i cultural de la societat espanyola en la Llei Orgànica 1/1990, de 3 d'octubre, d'Ordenació General del Sistema Educatiu (LOGSE), BOE núm. 238, de 4 de octubre de 1990, pàg. 28927 a 28942, i més en concret en el Títol Tercer de l'Educació de les Persones Adultes, articles: 51, 52, 53.

Article 51., apartat 2: "... L'Educació de les Persones Adultes tindrà els següents objectius:

a. Adquirir i actualitzar la seva formació bàsica i facilitar l'accés als diferents nivells del sistema educatiu.

b. Millorar la seva qualificació professional o adquirir una preparació per a l'exercici d'altres professions.

c. Desenvolupar la seva capacitat de participació en la vida social, cultural i econòmica."

Com a novetats més destacades que la LOGSE proposa en el camp de l'Educació de Persones Adultes, l'aplicació de metodologies adaptades a les necessitats de l'adult, la modalitat presencial i a distància, organització modular flexible i oberta, diversitat de centres (específics per a persones adultes, empreses ...) i que es faculta l'accés a estudis universitaris.

Una vegada transferides les funcions i serveis en matèria de l'educació a la Generalitat Valenciana pel Real Decret 2093/1983, de 28 de juliol, el desenvolupament legislatiu de l'educació permanent d'adults (EPA) a la Comunitat Valenciana s'inicia amb el Decret 7/1985, de 28 de gener, del Consell de la Generalitat Valenciana, pel qual es crea el Programa per a l'Animació i Promoció de l'Educació Permanent d'Adults a la Comunitat Valenciana amb els objectius prioritaris enumerats a l'article segon:

U.- Sensibilitzar l'opinió pública sobre el sentit i la necessitat de l'alfabetització i l'educació permanent dels ciutadans.

Dos.- Alfabetitzar aquells valencians que manquen de les tècniques instrumentals (lectura, escriptura i càlcul).

Tres.- Proporcionar una formació bàsica als qui, per les circumstàncies que fos, manquen dels elements culturals suficients per tal de viure com a ciutadans conscients i lliures en un món de complexitat creixent.

Quatre.-Capacitar la població adulta per "aprendre a aprendre", per tal que aquest autoaprenentatge es convertesca en autoeducació permanent.

Cinc.-Dotar els ciutadans dels mecanismes cultural que els permeten de situar-se democràticament i crítica davant de la seua realitat social, econòmica i cultural, per tal que la compreguen, interpreten i transformen progressivament en mes justa, mes lliure i mes creativa.

Sis.-Desenvolupar la capacitat d'expressió i comprensió del món a través de les diverses vies artístiques i la possibilitat de gaudir no sols dels valors intel·lectuals, sinó també dels estètics.

Després de diverses ordres i resolucions que despleguen el Programa per a l'Animació i Promoció de l'Educació Permanent d'Adults al llarg de la dècada següent (1985-95) s'arriba la Llei 1/95, de 20 de gener, de la Generalitat València, de Formació de Persones Adultes, DOGV núm. 2439 de 31/01/1995, pàg. 1179 a 1189, que és la norma fonamental que vertebra l'educació d'adults, des del moment de la seua promulgació fins l'actualitat, a la Comunitat Valenciana. Com especifica a l'article 1: "Regulació de la formació de persones adultes a la Comunitat Valenciana i l'establiment de mecanismes i instruments per a la seua estructuració, desenvolupament, coordinació i avaluació." I a l'article 2 defineix la formació de persones adultes: "A l'efecte d'aquesta llei s'entén com a formació de persones adultes el conjunt d'actuacions que tenen com a finalitat oferir als ciutadans i a les ciutadanes de la Comunitat Valenciana, sense cap distinció, que han superat l'edat d'escolaritat obligatòria, l'accés als béns culturals formatius i als nivells educatius que els permeta millorar les seues condicions d'inserció i promoció laboral i la seua capacitat per a jutjar críticament i participar activament en la realitat cultural, social i econòmica." Amb aquesta referència normativa tan ambiciosa i que suposa una gran aportació i declaració d'intencions per a la formació de persones adultes s'entra a continuació en un període de 20 anys d'estancament per una manifesta falta de suport polític, que la deixa abandonada a la seua sort i es limita al seu manteniment per imperatiu legal, i l'aparta de tots els fòrums de discussió i innovació educativa.

- **Les històries de vida:**

A continuació, passem a tractar el model d'investigació que hem utilitzat per a l'elaboració del treball. Podem dir que la investigació és un procés rigorós, acurat, i sistematitzat en el que es busca resoldre problemes, és un procés metòdic i sistemàtic dirigit a la solució de problemes o preguntes científiques, mitjançant la producció de nous coneixements, els quals constitueixen la solució o resposta a tals interrogants. Així doncs, la metodologia d'investigació fa referència a totes les decisions que l'investigador pren per tal d'aconseguir els seus objectius, els quals s'enfoquen en aspectes com: el disseny de la investigació, l'estratègia a utilitzar, la mostra a estudiar, els mètodes emprats per a recollir les dades, les tècniques seleccionades per a l'anàlisi dels resultats i els criteris per a incrementar la qualitat del treball, entre altres.

Tradicionalment, s'han distingit dues formes de construir el coneixement científic en el camp de les ciències socials. Per una banda, el mètode científic aplicat a les ciències numèriques i teòriques (investigació quantitativa) i per altra banda, el mètode científicosocial (investigació qualitativa), que té un caràcter molt més subjectiu, fidel al subjecte i persona investigada.

La investigació quantitativa és la que analitza diversos elements que poden ser mesurats i quantificats, tota la informació s'obté a través de mostres de la població, i els seus resultats són extrapolables a ella, amb un determinat nivell d'error i nivell de confiança. Es basa en nombres i mètodes estadístics. Parteix de casos concrets per tal d'arribar a una descripció general o comprovar hipòtesis causals. Es diu "quantitativa – sistemàtica - generalitzadora". L'objecte d'anàlisi és una realitat observable, i precisable. L'exploració té un caràcter preparatori amb la recerca de dades numèriques que aporten i per tant fiables. Intenta ser objectiva, neutra, imparcial, estructurada, regulada per lleis. Els resultats són predictibles.

La investigació qualitativa dóna la credibilitat de la comunicació, o dels conceptes, o dels beneficis oferits, busca la comprensió de la realitat. Els estudis qualitius observen a l'individu enquestat, per una banda, i per l'altra observen el producte, o objecte de la investigació i sobre la que s'enquesta i que és l'estímul generador de determinades conductes entre els individus. Aquestes observacions adquiriran un caràcter probabilístic i projectable a l'univers en una segona etapa de la investigació, que ja serà quantitativa. A més a més, la investigació qualitativa, no es basa en mesures numèriques sinó en entrevistes o anàlisi de materials històrics, se centra en la comprensió de la realitat i intenta captar i reconstruir el significat de les coses (processos, comportaments, actes...). També utilitza els conceptes, les narracions, les descripcions..., aquesta arreplega la informació a través de l'observació pausada o l'entrevista en profunditat de manera flexible i desestructurada. Té una orientació holística, és a dir, intenta analitzar amb el màxim detall possible un assumpte o activitat en concret. Es tracta d'una investigació basada en la subjectivitat.

La principal característica és que l'ambient i el context són les fonts principals de l'estudi i la tasca de l'investigador és servir d'instrument per a l'obtenció de resultats.

Els avantatges que presenta la investigació qualitativa són:

- Tendeix a comunicar-se amb els subjectes d'estudi, per tant, poden ser estudiats amb major profunditat.
- S'estableix una comunicació directa i horitzontal entre l'investigador i els investigats.
- Es generen relacions de confiança, respecte, empatia, interès i naturalitat.
- La informació es genera espontàniament i després és interpretada.
- L'investigador es limita a preguntar i és la persona investigada qui proporciona la informació mitjançant relats verbals, fotografies, documents personals...
- Qualsevol disseny qualitatiu és únic i irrepètible.
- Permet una gran llibertat a l'hora de realitzar l'estudi.

Els mètodes inductius estan generalment associats amb la investigació qualitativa mentre que els deductius s'associen freqüentment amb la investigació quantitativa. La investigació quantitativa és aquella en què es recullen i analitzen dades quantitatives sobre variables, en canvi, la investigació qualitativa evita la quantificació. Els investigadors qualitatius fan registres narratius dels fenòmens que són estudiats mitjançant tècniques com l'observació del participant i l'entrevista no estructurada, orientada al procés i no al resultat com la quantitativa. La diferència fonamental entre les dues metodologies és que la quantitativa estudia l'associació o relació entre variables quantificades (nombres) i la qualitativa ho fa en contextos estructurals (paraules) i situacionals.

Dins de la investigació qualitativa, utilitzarem l'enfocament biogràfic-narratiu per realitzar el nostre estudi. Hi ha diversos tipus de narratives, relats de vida, biogrames i històries de vida. En el nostre cas, elegirem aquest últim tipus, és a dir, la història de vida.

La utilització de l'entrevista, com a part del mètode d'investigació qualitatiu, permet l'obtenció de la història de vida de la persona entrevistada mitjançant un procés de reconstrucció dels fets que ha viscut i de la seua experiència de vida personal. A més a més, proporciona informació rellevant per a la nostra investigació sobre la seua educació, formació i docència. L'investigador coopera en l'entrevista i és un oient actiu. Resulta molt útil l'enregistrament en format de vídeo de l'entrevista per poder fer, posteriorment, la transcripció de la mateixa i analitzar la informació obtinguda i poder interpretar els aspectes més interessants d'eixa història de vida.

Hi ha múltiples definicions sobre les històries de vida però podríem dir que és un relat d'una experiència individual, és un document humà que revela les accions d'una persona com actor humà i participant en la vida social, tal i com diu Blumer (1939) o com diu Lucca Iziary & Berrios Rivera (2006) és una narració de l'experiència de vida d'un subjecte amb les seues pròpies paraules. És un recompte narratiu de les experiències viscudes de l'ésser humà. Les històries de vida permeten desenvolupar conceptes, models o teories que ajuden a explicar els comportaments de certs grups,

en específic. I és aquesta última definició la que més s'ajusta al concepte del meu treball i la metodologia utilitzada en ell.

METODOLOGIA

La metodologia usada en aquest treball, el Treball Final de Grau, ha sigut una entrevista. Cal dir que l'entrevistat (Joan Lluís Centelles, persona dedicada a la docència des de fa uns 30 anys) és el meu pare, per tant, vam realitzar l'entrevista en la nostra casa. Aquesta va estar composta per una sèrie de preguntes però més bé va ser un relat en el que jo li feia preguntes obertes i ell em contestava d'una manera extensa. Després d'haver realitzat l'entrevista, que vaig gravar en vídeo, la vaig transcriure i aquesta ha quedat plasmada a paper, numerada per línies i cada pàgina per tal de poder fer referència d'una manera exacta a l'hora d'escriure els resultats d'aquesta investigació.

RESULTATS

L'inici del relat ens permet veure una realitat educativa pròpia d'una família humil en la qual el treball, per a la subsistència, era prioritari a l'educació. Aquesta característica era la típica de l'època, i per això el Govern tindrà tanta preocupació per evitar l'analfabetisme mitjançant l'impuls de l'educació de persones adultes ja que hi havia un gran absentisme escolar entre la població infantil dedicada a les tasques de guarda de germans i germanes menors, atendre la casa i el ramat en lloc de dedicar-se a estudiar.

“Els meus avis, pràcticament sabien escriure el seu nom i calcular les sumes bàsiques de l'economia d'una casa i poc més.” (pàg.1 l.5)

Després ens situa als anys 30 quan parla de com era l'educació del seu pare en una zona rural (Vilafamés) i de la seua mare a la ciutat (Castelló). El seu pare va classes de persones adultes durant la nit, amb les seues germanes, després de la seua jornada laboral. Aquesta escola estava per mig del camp, a una distància considerable del mas on vivien.

“Mon pare va anar a l'escola de la bassa de Les Oronetes, a Vilafamés. La bassa de les Oronetes és un grup de masos que estan per mig de la muntanya i anava a l'escola nocturna on va aprendre les quatre regles aritmètiques, aprendre a llegir i a escriure, de manera molt rudimentària però, en fi, ha sigut el que després ha anat desenvolupant al llarg de la seua vida” (pàg. 1, l. 6)

En canvi, la seua mare, que vivia en una zona urbana, anava a l'escola de primària, al costat de casa, que li corresponia segons la seua edat. Hi ha una clara diferència entre l'escolaritat del seu pare i de la seua mare. La del seu pare era en una escola nocturna unitària i mixta per persones de diferents edats, hi havia xiquets/es menuts barrejats amb altres fins i tot majors de quinze anys (en aquesta època quan superaven els 15 anys ja es considerava una escola per a adults/es) però la seua mare anava a una escola segregada i graduada per edats amb la mestra corresponent del seu

curs. En els dos casos, els coneixements que van adquirir van ser molt bàsics (les quatre regles aritmètiques, llegir i escriure).

“En el cas de ma mare, pues...va anar ací a Castelló, van vindre de Sueras que és el seu poble d'origen i van vindre al carrer Catalunya, davant de la clínica del Doctor Palomo, i es van instal·lar en una casa ahí i anave al col·legi Cervantes, que és on jo vaig anar després però, va fer també, lo que serie els estudis que li van dotar el certificat d'escolaritat.” (pag. 1, l.10)

Si bé el període d'escolaritat de Joan Lluís està marcat pel caràcter confessional de la dictadura i encara queden reminiscències del règim, com que estem ja al final d'aquest període, ens trobem amb una progressiva desaparició del valors del nacionalcatolicisme. A poc a poc es produirà el pas amb la llei del 70, cap a una educació més flexible, una reforma profunda de continguts, oberta a noves metodologies, suport a la formació del professorat inicial i continua, etc; característiques pròpies de la nova etapa democràtica que comença.

“Després ja quan vam fer magisteri, ere l'inici de la democràcia i els estudis, eren uns estudis que es basaven en lleis, en la Llei de l'any 70, la de l'any 70, era la Llei General d'Educació i pues encara estave tot marcat per l'època anterior, bàsicament.” (pàg.1, l. 29)

Moltes vegades la línia a seguir o l'objectiu que es marca una persona, respecte als seus estudis, varia a causa de les circumstàncies. En aquest cas, les oposicions condicionen molt a la persona que es presenta a elles ja que, normalment, les places són molt limitades i, molta gent com és el cas de Joan Lluís, opta per presentar-se a una altra especialitat si es veuen més possibilitats. Ell va començar la seua carrera professional a través de les oposicions d'infantil però des d'un principi, per motius totalment circumstancials de partida (oferta de la inspecció educativa a ocupar un lloc de treball amb persones adultes al centre penitenciari i l'Associació Gitana de Castelló), es dedica a l'educació de persones adultes.

“Em vaig presentar a les oposicions, per ciències, i com ere l'any que havia acabat, no vaig aprovar i a l'any següent em vaig presentar a educació infantil i ja vaig aprovar però va ser educació infantil perquè hi havia més places per a poder optar però no ere exactament la meua motivació, no ere exactament infantil, de fet després mai he estat en infantil.” (pàg. 1, l. 33)

En el seu cas, la seua tasca docent en la formació de persones adultes, va estar orientada a la prestació d'un servei educatiu a ètnies o grups desfavorits. Val a dir que no tota la formació de persones adultes estava orientada a aquest col·lectiu però en el seu cas va començar així. Per tant es tracta d'una educació clarament compensatòria per a persones que mereixen una segona oportunitat perquè han tingut situacions complicades en algun moment de la seua vida i d'altres

que, per pertànyer a col·lectius més desfavorits i marginals, amb diferències culturals molt grans, no han tingut accés a l'educació al seu moment.

“Me va proposar pues anar al centre penitenciari de Castelló, cobrir unes hores pel matí allí i després a l'associació gitana de Castelló a fer classes a la població gitana d'ací de Castelló i això vaig estar durant dos anys, dos cursos fent esta activitat i eixe va ser un poc l'inici de l'educació d'adults. Després ja vaig anar a una altra escola, que ere el col·legi Illes Columbretes que és un centre CAES, seguix sent encara un centre CAES (Centre d'Acció Educativa Singular).”

(pàg. 2, l. 19)

La creació del programa d'animació i promoció de l'Educació Permanent de Persones Adultes a la Comunitat Valenciana, l'any 1985, orientava l'ensenyament a l'obtenció del Graduat Escolar, a l'animació sociocultural i activitats formatives orientades al treball. Però la realitat era que quedaven un gran nombre de persones analfabetes i bona part del treball als centres de formació de persones adultes s'orientava a compensar la falta d'educació i activitats culturals provinents de la postguerra.

“Estem parlant de l'any 86,87 l'educació d'adults, sobretot la que jo vaig treballar tenie un caràcter compensador, és a dir, que la gent que acudia a les classes, com eren sobretot d'alfabetització, eren gent que no havien tingut l'oportunitat d'estudiar en el seu moment o que s'havien llegir i escriure de manera molt elemental i el que volien ere perfeccionar.”

(pàg. 2, l. 33)

Actualment, l'enfocament de la formació per a persones adultes ja no té eixe caràcter compensador sinó l'objectiu d'oferir una segona oportunitat a l'alumnat que no ha acabat la secundària, entre d'altres, i un aprenentatge al llarg de la vida per a tothom (per a la participació social, la inserció i promoció laboral, l'accés a la cultura, etc.).

“Ara l'educació d'adults està més enfocada al treball, a la recerca de treball, a ocupar el temps lliure, a aprendre llengües o, sobre tot, a gent inmigrant que necessita aprendre la llengua, tant castellà com valencià per poden desenvolupar-se en el lloc on van a viure i, bàsicament, l'educació d'adults també arreplega a molt d'alumnat que ve d'instituts que no han acabat la secundària.”

(pàg. 3, l. 23)

Abans les persones estudiaven per a cobrir les necessitats bàsiques de la vida però, actualment els motius per accedir a la formació de persones adultes són molt diversos: persones que en perdre el seu treball, a causa de la crisi econòmica que hem sofrit al nostre país, han optat per tornar a estudiar, la necessitat d'obtenir noves titulacions, accedir a la cultura, aprendre llengües, integració en el cas dels immigrants o persones amb minusvalideses físiques o psíquiques. Malgrat tots aquests canvis de motivació, el nombre de participants en aquesta no ha variat, pràcticament, al

llarg del temps. Actualment si que hi ha una disminució important de matrícula que té un major impacte en poblacions rurals de l'interior.

“Persones adultes,pràcticament s’ha mantès al llarg del temps encara que si que hi ha, s’ha produït al menys en una de les escoles de Castelló que és la que jo he exercit durant la major part del meu temps.” (pàg. 4, l. 1)

Durant l'època franquista, es considera menys important l'ensenyament de les dones que la dels homes. La dona estava subordinada a l'home, havia de dedicar-se a la família i a les tasques domèstiques per tant, com a conseqüència, no podia anar a l'escola. Després, amb l'arribada de la democràcia hi ha un avançament en la igualtat i a més a més, la incorporació de la dona al món laboral permet que aquesta pugui accedir a l'ensenyament i el necessite per a la recerca d'ocupació. Així mateix, la major longevitat de les dones respecte dels homes fa que aquestes assistisquen a les escoles de persones adultes per a ocupar el temps lliure, una vegada es queden soles a casa com a conseqüència de la viudetat.

Actualment,

“Tradicionalment, l'educació d'adults sempre ha tingut una major aflluència, en l'actualitat i sempre, de dones que d'homes.” (pàg. 4, l. 13)

Pareix molt obvi que l'educació siga un dret per a tothom i que estiga implantat en tot el món però, realment, no és així. A Espanya, afortunadament, tenim, tal i com ens conta Joan Lluís i hi apareix a l'article 27 de la Constitució, un dret com a tal respecte a l'educació encara que queda molt per fer però estem molt millor que en els països subdesenvolupats on pràcticament està tot per fer.

“L'educació és un dret, segons la Constitució i al mateix temps és una necessitat, és a dir, que les persones, al llarg del temps necessiten una formació integral en tots els sentits que ens capacite per a viure en societat, per a participar de manera democràtica en les institucions, per a desenvolupar-nos com a persones i eixe procés de formació que es dona o s'hauria de donar al llarg de tota la vida.” (pàg. 4, l. 29).

CONCLUSIONS

Després d'haver realitzat l'entrevista que ha servit de base a aquesta història de vida i feta la selecció de les respostes, cal fer una reflexió final i extraure conclusions dels aspectes més rellevants de la vida personal, familiar i professional de l'entrevistat per intentar conèixer com han pogut configurar la seua trajectòria dins de la formació de persones adultes.

Els inicis de l'escolaritat del pare i la mare de l'entrevistat m'ha permès comparar dues realitats clarament diferenciades de l'educació dels anys 30. El contrast de dos contextos socials molt distanciat, per una banda, la vida en un mas aïllat enmig de les muntanyes, que obligava al pare a acudir a una escola rural nocturna amb un alumnat de gran heterogeneïtat i, per altra banda, la vida de la mare a la ciutat que anava a una escola urbana graduada. Resulta sorprenent que encara que els dos procedien de poblacions de l'interior de la província de Castelló, les dificultats d'accés al món educatiu del pare eren molt més grans i distintes a les de la mare. L'escola del pare es trobava a uns quants quilòmetres de la seua casa que havia de recórrer durant la nit, en canvi, l'escola de la mare estava al costat del seu domicili i anava de dia. A més, el pare treballava al camp, de sol a sol, i assistia a les classes nocturnes després la jornada laboral mentre que la mare acudia a l'escola diürna i la resta del dia estava a casa o es dedicava a jugar al carrer amb els seus amics i amigues del barri.

Un altre punt important destacable és la manera de començar l'entrevistat la seua trajectòria professional dins de formació de persones adultes. Resulta sorprenent com la vida, de vegades ens marca i determina la nostra destinació professional i ens porta per camins totalment imprevistos i impensables en un principi. L'entrevistat va cursar els estudis de Batxillerat i Magisteri dins de l'àmbit científic, va fer les oposicions a l'Educació infantil i ha desenvolupat la major part de l'activitat docent dins de la formació de persones adultes. El seu primer lloc de treball va ser una oferta de treball de la Delegació Provincial d'Educació generada per un conveni entre la Direcció General d'Institucions Penitenciàries i la Conselleria d'Educació, que suposava fer classes d'alfabetització de matí al Centre Penitenciari de Castelló i de vesprada en els barracons de l'Associació Gitana de Castelló al barri de Tombatossals d'aquesta ciutat. Per tant, res a veure amb la seua formació inicial de Magisteri ni la de les oposicions. Sense cap experiència en la formació de persones adultes, ni cap antecedent en el lloc de treball que anava a ocupar, ja que va ser el primer mestre de la Generalitat València a Castelló que feia classe als interns al Centre Penitenciari, però que amb la il·lusió i el desig d'iniciar la seua tasca docent no va dubtar a acceptar aquesta destinació tan singular. Fer classe a persones privades de llibertat li va resultar molt motivador, ens conta que, al principi, quan entrava a la presó estava un poc atemorit i cohibit. Se trobava estrany allí dins, sobretot els primers dies, quan passava per l'arc detector de metalls. De seguida va aprendre a no portar res que fera saltar l'alarma en els controls. També es va habituar al recorregut de portes i més portes que s'obrien i tancaven fins arribar a l'aula.

També volem subratllar l'alt percentatge d'assistència de dones participants als centres d'adults. Com ja hem comentat, la formació de persones adultes ha servit per a afavorir la promoció social i laboral de les dones que històricament havien quedat relegades a les tasques domèstiques i a la cura de germans/es menors i/o fills/es. L'entrevistat ens comenta que al llarg de tota la seua trajectòria docent l'alumnat femení sempre ha estat majoritari. Només a la presó perquè atenia als mòduls d'homes i a l'Associació Gitana perquè es mantenia, encara a l'any 1987, dins de la

comunitat gitana, la situació de submissió de la dona respecte de l'home i el costum de considerar només necessària l'assistència masculina a les classes d'alfabetització, per traure el carnet de conduir o resoldre els assumptes oficials que pogueren arribar a casa per la via administrativa.

La Constitució Espanyola del 78 va consolidar el desenvolupament de la formació de persones adultes, gràcies a que l'article 27 reconeix el dret de totes les persones a l'educació. Tal i com ens conta l'entrevistat, gràcies a aquesta, també s'impulsa la igualtat i es trenca amb la tradicional prioritització de l'accés de l'home a l'educació i la marginació de la dona. A partir dels anys 70 l'assistència de les dones comença a ser major que la d'homes i eixa tendència s'ha mantinguda fins l'actualitat. Avui en dia, no només en la formació de persones adultes sinó dels centres de grau superior com la universitat, la majoria de les places estan ocupades per dones. Aquesta realitat permet afirmar que la inserció social i laboral de la dona anirà en augment, la qual cosa, sense dubte, beneficiarà el progrés de la humanitat.

Com a conclusió general el recorregut històric i el relat de la trajectòria docent de l'entrevistat per la formació de persones adultes ens ha permès conèixer amb major profunditat una part del sistema educatiu bastant desconegut per la societat. Així mateix permet comprovar que l'educació sempre ha estat una preocupació, en major o menor mesura i per motius diversos, al llarg de la història per a tots els governs, independentment de l'orientació política. A més la formació de persones adultes amplia la seua finalitat i es conceptualitza com a aprenentatge al llarg de la vida en totes les àrees de la personalitat humana (social, laboral, participativa, etc.).

Ens agradaria acabar amb una cita molt reveladora sobre les històries de vida: "S'ha de donar vida als anys que la vida dona de més." (Manuel Martí i Puig, 2012,7)

PROPOSTA DE MILLORA

Respecte a la realització d'aquest Treball, sens dubte, proposaria ampliar el nombre màxim de pàgines ja que, actualment, només pot ocupar 20 i es queda molt just, estaria bé que hi haguera un màxim d'unes 50 fulles. A més a més, pense que l'entrevista no només deuria de fer-se al protagonista que conta la seua vida, sinó també a les persones del seu voltant, açò seria enriquidor a l'hora de realitzar el treball per tal de poder contrastar opinions o vivències amb els altres o les altres entrevistats/des. Per últim, pense que, una bona idea seria crear una maqueta o un mural amb la vida d'aquesta persona. Per exemple amb LEGOS, crear com una representació del que ens ha anat contant al llarg de l'entrevista i així, a l'hora de contar-la podríem ajudar-nos en aquesta creació (estaria bé crear-la amb l'ajuda de l'entrevistador/a).

Encara que açò no és una proposta de millora per al meu treball però sí per al Grau de Mestre/a en Magisteri, pense que seria interessant tenir l'especialitat d'educació per a persones adultes dins del Grau de Magisteri. A més a més, crec que els centres que estan destinats a l'educació per a aquest col·lectiu deurien d'estar més dotats de materials i recursos per a poder innovar ja que, pel que he vist, l'Estat no presta massa atenció a aquestes escoles.

BIBLIOGRAFÍA

BLANCO, R. (1982) *La pedagogía de Paulo Freire. Ideología y método de la educación liberadora*, Madrid, Zero

CHÁRRIEZ, M. (2012). *Historias de vida: Una metodología de investigación cualitativa*, Revista *Griot*, Volumen 5, Número 1

DE PUELLES BENÍTEZ, M. (1980) *Educación e ideología en la España contemporánea*. Barcelona, Labor

Generalitat Valenciana. Conselleria de Cultura, Educació i Ciència. Direcció General d'Educació Bàsica i Ensenyaments Especials. (1986) Dossier legislatiu: Educació Permanent d'Adults.

FLECHA, R. (1990) *Educación de las personas adultas. Propuestas para los años noventa*. El Roure, Barcelona

FLECHA, R; LÓPEZ, F; SACO, R (1988) *Dos siglos de educación de adultos. De las Sociedades de Amigos del País a los modelos actuales*. El Roure, Barcelona

JABONERO, M; LÓPEZ, I; NIEVES, R (1999): *Formación de adultos. Síntesis educación*, Madrid

LANDA R., (1930) "L'educació d'adults a Espanya" *Butlletí de la Institució Lliure d'Ensenyament (BILE)*, núm. 840. Madrid

LOWE, J. (1978) *La educación de adultos. Perspectivas mundiales*. Ediciones Sígueme. Salamanca

MIRECKI, G. (2008) *Historia fácil para la E.S.O.* Madrid, Espasa

MOLERO A. (1977) "La reforma educativa de la Segunda República española. Primer Bienio. Santillana. Madrid.

TIANA, A.; OSSENBACH, G.; SANZ, F. (2002): *Historia de la Educación. Edad Contemporánea*. UNED, Madrid

VILADOT, G., MERCÈ R. (1988) *La educación de adultos*. Barcelona, Laia

WEBGRAFÍA

<http://www.educa.madrid.org/web/cepa.lasrosas.madrid/histadult.htm>

<http://historiodigital.com/la-educacion-para-adultos-a-lo-largo-de-la-historia.html>

www.artic.ua.es/biblioteca/u85/documentos/1865.pdf

http://www.cervantesvirtual.com/obra-visor/informe-de-la-junta-creada-por-la-regencia--0/html/ff034002-82b1-11df-acc7-002185ce6064_2.html

<http://elgranerocomun.net/Ley-Moyano-de-Instruccion-Publica.html>

http://www.uhu.es/cine.educacion/figuraspedagogia/0_ginerdelosrios.htm#El_nacimiento_de_la_Instituci%C3%B3n_Libre_de_Ense%C3%B1anza

<https://books.google.es/books?id=JA94x4lFkq4C&pg=PA78&lpg=PA78&dq=Real+Decret+de+4+d%2E%80%99octubre+del+1906&source=bl&ots=0gJ7aZXY8N&sig=1NRYH3Qhg9DKLIKDEXg4vkh7k&hl=ca&sa=X&ved=0ahUKEwiQqOGN67bUAhUJOxQKHYYQBisQ6AEIKjAB#v=onepage&q=Real%20Decret%20de%204%20d%2E%80%99octubre%20del%201906&f=false>

www.boe.es/datos/pdfs/BOE/1945/199/A00385-00416.pdf

<http://www.amauta-international.com/EduAduXX.htm>

https://prezi.com/qhhra1y_qfsx/diferencias-entre-investigacion-cuantitativa-y-cualitativa/

[Patronat de joventut obrera http://www.fundacionpio.es/origen/](http://www.fundacionpio.es/origen/)

<https://www.youtube.com/watch?v=HyWlg6D2PPk>

<https://www.youtube.com/watch?v=XYzKnk8yWJY>

Annex 1. Entrevista Joan Lluís Centelles Piquer

Transcripció entrevista

1 **+ Bé, hola! Com et diuen?**

2 - Sóc Joan Lluís Centelles Piquer.

3 **+ I... Quina relació ha tingut la teua família amb l'educació?**

4 - La relació de la meua família amb l'educació, en el cas de mon pare i ma mare, va ser més bé
5 escassa. Els meus avis, pràcticament sabien escriure el seu nom i calcular les sumes bàsiques de
6 l'economia d'una casa i poc més. En el cas de mon pare i ma mare, mon pare va anar a l'escola
7 de la bassa de Les Oronetes, a Vilafamés. La bassa de les Oronetes és un grup de masos que
8 estan per mig de la muntanya i anava a l'escola nocturna on va aprendre les quatre regles
9 aritmètiques, aprendre a llegir i a escriure, de manera molt rudimentària però, en fi, ha sigut el que
10 després ha anat desenvolupant al llarg de la seua vida i en el cas de ma mare, pues...va anar ací
11 a Castelló, van vindre de Sueras que és el seu poble d'origen i van vindre al carrer Catalunya,
12 davant de la clínica del Doctor Palomo, i se van instal·lar en una casa ahí i anava al col·legi
13 Cervantes, que és on jo vaig anar després però, va fer també, lo que seria els estudis que li van
14 dotar el certificat d'escolaritat. Aleshores, la única persona que ha tingut una relació directa en
15 Magisteri he sigut jo mateix. El meu germà va estudiar també a l'escola, a l'escola Cervantes, va
16 anar després a l'institut i no va acabar fins que va haver de posar-se a treballar i després per les
17 nits anava a l'institut nocturn, a les classes nocturnes, i es va traure pues el COU, es va traure el
18 batxillerat i el COU i després va fer, els estudis, la diplomatura de Graduat Social i ja està, eixa
19 seria un poc la relació dels familiars més directes amb l'educació.
20 Després ja, els germans dels meus pares, pues també els seus fills, alguns ja van estudiar, en
21 algun cas, en la universitat però de manera molt molt reduïda.

22 **+ Molt bé i...com era l'Espanya quan tu vas estudiar?**

23 - L'Espanya quan jo vaig estudiar ere el període de la transició, jo vaig començar Magisteri, en
24 aquest cas en el 80, del 80 al 83, i va ser una època que va coincidir precisament quan es va
25 acabar el primer curs, estavem quasi acabant el primer curs, es va produir el colp d'Estat de
26 Tejero, de Tejero i de la Guardia Civil, i hi va haver...simplement va ser una cosa anecdòtica
27 perquè no va transcendir després però era un període en el que pues estaven començant a
28 instaurar tot el que seria la democràcia, després del període franquista. Recordem que la mort de
29 Franco va ser al 75, en eixe període ja estava a l'institut, en l'època que va morir Franco. Després
30 ja quan vam fer magisteri, ere l'inici de la democràcia i els estudis, eren uns estudis que es
31 basaven lleis, en la Llei de l'any 70, la de l'any 70, era la Llei General d'Educació i pues encara
32 estave tot marcat per l'època anterior, bàsicament. L'estudi...Magisteri eren 3 cursos, dels quals jo
33 vaig optar per la branca de ciències i pues quan vaig acabar vaig estar un any que em vaig

1 presentar a les oposicions, per ciències, i com ere l'any que havia acabat, no vaig aprovar i a l'any
2 següent em vaig presentar a educació infantil i ja vaig aprovar però va ser educació infantil perquè
3 hi havia més places per a poder optar però no ere exactament la meua motivació, no ere
4 exactament infantil, de fet després mai he estat en infantil, vaig començar en educació d'adults i
5 he estat tot el meu recorregut professional en adults.

6 **+ Molt bé, i quines tendències pedagògiques o quins pedagogs més coneguts has utilitzat?**

7 - En principi, vam...en l'època que vaig estudiar, estaven sobretot vam donar en algun cas la
8 pedagogia de Piaget, va ser bàsicament tot el pensament de Piaget, que era el que utilitzàvem
9 després per a les programacions després vaig utilitzar, en algun cas, les tècniques Freinet per
10 a...en quan a textos... La pedagogia de diversos autors o diversos pedagogs però no una en
11 concret, sinó anave agafant allò que considerava més oportú d'uns i d'altres, no seguia una línia
12 única, d'un pedagog en concret.

13 **+ Molt bé, i què et va a portar a tu a estudiar o a dedicar-te a l'educació per a adults?**

14 - Pues va ser un poc circumstancial, quan vaig acabar vaig aprovar les oposicions, vaig anar a la
15 direcció territorial i a la inspecció educativa i me van comentar que passare a parlar amb el
16 director territorial que hi havia la possibilitat de dedicar-me en l'educació d'adults si m'interessava
17 anar a esta línia d'educació. Vaig anar i me van proposar...pues...hi havie un conveni entre
18 institucions penitenciaries i la conselleria d'educació que havien tingut unes transferències en eixe
19 moment i es començava una relació entre institucions del govern central i les autonòmiques i me
20 va proposar pues anar al centre penitenciari de Castelló, cobrir unes hores pel matí allí i després a
21 l'Associació Gitana de Castelló a fer classes a la població gitana d'ací de Castelló i això vaig estar
22 durant dos anys, dos cursos fent esta activitat i eixe va ser un poc l'inici de l'educació d'adults.

23 Després ja vaig anar a una altra escola, que ere el col·legi Illes Columbretes que és un centre
24 CAES, seguix sent encara un centre CAES (Centre d'Acció Educativa Singular) i aleshores el que
25 es feia allí era: hi havia, pel matí les classes normals i per les vesprades classes d'alfabetització
26 per a la gent major que acudia dels barris del voltant (el barri de Sant Marc, el barri de Sant
27 Agustí, el barri de Tombatossals...) i també això ho compaginàvem amb una sèrie de tallers i
28 després d'ahí ja va eixir la possibilitat de fer uns projectes i obtindre la plaça definitiva per a
29 l'educació d'adults i va ser el que vaig fer. Vaig optar a una de les places, vaig tindre a l'any 90 ja,
30 1900, la plaça definitiva en una escola d'adults i ja durant tot este temps he estat en aquesta
31 escola d'adults que ha sigut tot el meu recorregut professional.

32 **+ Molt bé, i com era l'educació d'abans respecte a la d'ara?**

33 - Si et refereixes a l'educació d'adults, en principi els anys...estem parlant de l'any 86,87 l'educació
34 d'adults, sobretot la que jo vaig treballar tenie un caràcter compensador, és a dir, que la gent que
35 acudia a les classes, com eren sobretot d'alfabetització, eren gent que no havien tingut
36 l'oportunitat d'estudiar en el seu moment o que s'havien llegir i escriure de manera molt elemental i

1 el que volien ere perfeccionar, pues això, aquestos aprenentatges i per suposat la gent que estava
2 interns a la presó pues sobretot això, o siga, o bé no sabien llegir en alguns casos o havien llegit
3 escassament, molt poc, o sabien les quatre regles sobre tot sumar, restar o poca cosa més. Vaig
4 estar any i mig allí, al centre penitenciari, i vam dedicar sobre tot el temps a este col·lectiu, a la
5 gent que els veus més inferiors i va hi haver algú que tenia un nivell un poc superior i feia algunes
6 assignatures del graduat escolar, però bàsicament la gran majoria ere gent de nivells inferiors i en
7 el centre, en l'Associació Gitana de Castelló també era una classe, que eren dos hores al dia de
8 dilluns a divendres i el que feia era bàsicament el mateix. He de dir que les classes, tant en el
9 centre penitenciari com en l'Associació Gitana, tenien un caràcter un tant discontinu perquè
10 l'alumnat no és com un centre ordinari de primària sinó que ací per les circumstàncies internes de
11 la presó hi havien o hi ha, inclús en l'actualitat, uns trasllats de interns d'un lloc a un altre i havia
12 molta mobilitat aleshores no hi ha una continuïtat en quant al treball.

13 Podies estar dues setmanes treballant amb una persona i després se'n anava, tornava... És a dir
14 que hi havia una irregularitat d'assistència i en el cas de l'Associació Gitana també el mateix, o
15 sigue, la gent pues...els dies que hi havia mercat pues acudia menys gent, altres vegades havia
16 d'anar algú a portar-los perquè es quedaven allí al bar jugant a cartes o parlant. Les dones eren,
17 en eixe sentit, més regulars a les classes més persistents, però els homes s'havie d'anar un poc a
18 buscar-los però, bàsicament, va ser gratificant eixe període perquè sí que, la gent, veies algun
19 progrés en algun cas perquè també degut a esta discontinuïtat era difícil que la gent puguera
20 tindre un rendiment òptim però al menys estaven escolaritzats durant eixe temps i va ser molt
21 interessant. Després, l'educació d'adults ha anat evolucionant amb el temps i l'educació d'adults
22 actual té un caràcter, si en eixa època tenia la marca de segona oportunitat, de compensar, una
23 falta d'educació que s'havia produït durant l'època de la postguerra o posteriorment, ara l'educació
24 d'adults està més enfocada al treball, a la recerca de treball, a ocupar el temps lliure, a aprendre
25 llengües o, sobre tot, a gent immigrant que necessita aprendre la llengua, tant castellà com
26 valencià per poden desenvolupar-se en el lloc on van a viure i, bàsicament, l'educació d'adults
27 també arreplega a molt d'alumnat que ve d'instituts que no han acabat la secundària i aleshores
28 també es dona eixe servei, i també per a les persones que en un moment donat tornen a l'escola
29 en l'interès per traure's l'accés a la universitat, l'accés a cicles formatius de formació professional
30 però eixe col·lectiu d'alfabetització pràcticament ja ha desaparegut, és molt residual, ací en la
31 ciutat, mentre que en els centres penitenciaris continua sent important perquè hi ha molta gent que
32 necessita encara eixa formació inicial que no han tingut en el seu moment però l'educació ja no és
33 tant amb l'objectiu de tindre una titulació que també hi ha algun cas però ja és més...ocupar el
34 temps lliure o traure's un títol per a obtenir un treball però ja no és tindre el títol per tindre el títol
35 del graduat com era al principi que la gent volia tenir eixe títol que no havien pogut obtenir en el
36 seu moment, ara si se'l trauen és perquè els serveix per al treball.

37 **+ Hi ha més persones adultes que estudien ara o hi havia més fa vint anys?**

1 - Persones adultes,pràcticament s'ha mantès al llarg del temps encara que si que hi ha, s'ha
2 produït al menys en una de les escoles de Castelló que és la que jo he exercit durant la major part
3 del meu temps, que es diu Josep Pascual Tirado, l' escola d'adults, Josep Pascual Tirado de
4 Castelló. En esta s'ha produït pues...es produïen matricules diguem-ne en pujades i baixades, hi
5 havie cursos que teniem al voltant de 800 persones, altres 1100,1200 després tornàvem a 800 o
6 700. Es van produint com una espècie de pujades i baixades ere significatiu els estudis que hem
7 fet i no es sap ben bé, també ha anat evolucionant en funció de la situació de crisi o de recerca de
8 treball que han tingut. Quan han pogut trobar fàcilment un treball han optat per anar a treballar i no
9 vindre a l'escola, en les èpoques que no hi ha hagut un treball, o això, en lloc d'estar sense fer res
10 pues han vingut per a ocupar eixe temps i intentar formar-se en la idea d'obtindre un treball però
11 ha anat canviant amb el temps.

12 **+ Molt bé i, abans, hi havia més dones que homes? O al revés?**

13 - Sí, tradicionalment, l'educació d'adults sempre ha tingut una major aflluència, en l'actualitat i
14 sempre, de dones que d'homes. En les èpoques de l'alfabetització, per exemple en el cas de
15 l'Associació Gitana, pues...ahí per qüestions de la pròpia cultura, dels costums d'aquest col·lectiu,
16 venien més homes que dones perquè...les dones, alguna venia però tenien un poc la mentalitat de
17 que l'home és el que ha de saber llegir i escriure i la dona es quedava amb les tasques de casa i
18 tot això però en el cas del centre, de l'escola d'adults diguem-ne "normal", que acudia tot tipus de
19 gent, sempre, les classes d'alfabetització, eren sobretot, dones majors que no havien pogut
20 estudiar en el seu moment perquè se donava prioritat als homes que havien d'anar a la mili, que
21 havien d'estudiar...després o havien almenys escriure cartes per als familiars i aleshores, pues
22 això, els feia que foren els que els pares els deixaven anar a estudiar, les germanes es dedicaven
23 a cuidar als germans més xicotets, és a dir, assumir el paper dels pares que havien d'estar al
24 camp a treballant i açò ací a Castelló també passava, s'anaven els pares a les feines que havien
25 de fer i, en este cas, les germanes grans s'ocupaven de la casa, de la neteja, de la cura dels
26 germans i de preparar el menjar per als pares.

27 **+ Molt bé i, ja per últim, què és per a tu...què és educar o per què i per a què cal educar?**

28 **Qui ha d'educar...? Conta'm un poc.**

29 - Bé, l'educació és un dret, segons la Constitució i al mateix temps és una necessitat, és a dir, que
30 les persones, al llarg del temps necessiten una formació integral en tots els sentits que ens
31 capacite per a viure en societat, per a participar de manera democràtica en les institucions, per a
32 desenvolupar-nos com a persones i eixe procés de formació que es dona o s'hauria de donar al
33 llarg de tota la vida, això ho tenim molt clar en la formació d'adults l'aprenentatge és al llarg de la
34 vida per això, inicialment, es deia educació permanent d'adults després ja la formació de persones
35 adultes però te eixe sentit de ser un procés al llarg de tota la vida.

36 L'educació no cal dir que és una necessitat de les persones, som persones socials, aleshores

1 necessitem l'educació per a desenvolupar-nos. Al mateix temps l'educació ens capacita per a
2 desenvolupar la nostra personalitat, per a relacionar-nos amb altres persones, per a evolucionar
3 com a persones al llarg de la vida i aleshores, l'educació ha anat canviant al llarg del temps, en
4 principi era com una adquisició de coneixements, se donava sobretot el aprendre unes
5 determinades assignatures i bàsicament passar exàmens i tant als pares com a les mares en la
6 societat, avui en dia, encara que estem canviant afortunadament eixa mentalitat, el que interessa
7 és que...La mentalitat de hui en dia és de fer una avaluació, o intentem que la valoració per part de
8 les persones siga més qualitativa que quantitativa. És a dir, que una persona adulta progresse al
9 llarg del temps és més interessant o més important, que trague un 7, que tragueu un 8 o que
10 trague un 4. O sigue, el que interesse és si eixa persona s'ha desenvolupat, si ha millorat com a
11 persona, té més capacitats de comunicar-se, de incertar-se en la societat, de participar en
12 qualsevol activitat... en fin, en definitiva tindre una vida més ampla i més saludable possible.
13 Aleshores, per exemple, si que és important també destacar el fet que les persones adultes el que
14 hem de intentar és que al llarg de la seua vida desenvolupen la competència d'aprendre a
15 aprendre que també tenen, hui en dia, pues encara una deficiència en el que és l'alfabetització
16 digital d'estes persones, és a dir, que moltes persones tenen problemes a l'hora d'estar davant
17 d'un ordinador i obtindre informació i poder fer gestions de tipus administratiu, tal com, la societat
18 d'avui en dia ens requereix. També hi ha moltes persones pues...per a viatjar necessiten aprendre
19 llengües, en fin... que hi ha moltes coses que hui en dia l'educació ens pot aportar i que no existe,
20 eren impensables en el moment en que vam començar. Sembla que, encara que només són 30
21 anys, hem passat d'una educació pràcticament instrumental en que només s'aprenia el que serien
22 els rudiments per a poder accedir a la informació mitjançant la lectura a una societat més oberta,
23 més global que intentem desenvolupar-nos en qualsevol situació, en qualsevol moment.

24 **+ I on cal educar?**

25 - La veritat és que educar, en l'educació d'adults concretament, tenim molt clar que hi ha dos tipus
26 d'educació: està l'educació formal que es dona en els centres com a activitats reglades, i
27 l'educació no formal que es dona en qualsevol moment, en qualsevol situació, que no està previst
28 que es done però que també... no sé. Vas pel carrer i t'enteres d'un cartell que posa una
29 informació pues, eixa informació és tan vàlida com la que donem a les classes o una persona que
30 explica quan anem a comprar oli, per exemple, explica el procés d'elaboració de l'oli si anem a un
31 poble. És a dir, que l'educació pot ser en qualsevol moment i en qualsevol situació. També està
32 l'educació informal que és aquella que no està ni prevista sinó que simplement es dona de manera
33 circumstancial o sigue que l'educació és permanent en qualsevol moment i extensible al llarg de
34 tota la vida. El més important és que les persones tinguem la capacitat d'aprendre, tinguem la
35 voluntat i la motivació per a fer-ho i això podria ser o és per a mi l'èxit major de l'educació, el obrir
36 les portes a la gent per a que puguen desenvolupar-se com a persones i que siguen autònomes a
37 l'hora de accedir i després d'ampliar el seus coneixements.

1 **+ Molt bé, i com resumiries, per a tu, el que aporta educar?**

2 - Pues...eh...educar hi ha dos o tres aspectes que serien interessants destacar. Per una banda, la
3 satisfacció personal de col·laborar perquè hui en dia considerem que el rol del professor o
4 professora és simplement d'acompanyar a les persones per a que es puguin formar.

5 **+ De guia, no?**

6 -Exactament, servir de guia a eixes persones i això és el que considerem que val la pena fer, per
7 una banda, per una altra...pues la satisfacció de veure el progrés de les persones que d'alguna
8 manera col·labores a que se senquen millor i a la vegada tinguen o vagen plenament llacunes
9 que poden tindre de coneixements. Després el fet de...el repte d'utilitzar noves metodologies, el
10 intentar donar una educació de qualitat. En aquest cas, un servei en el que intentes millorar cada
11 dia en les activitats que fas i, per una altra banda, la possibilitat també de treballar en equip amb
12 els companys del centre o del lloc on treballes que de vegades eixen treballs molt interessants,
13 experiències molt enriquidores, tant com per a les persones a les que va adreçades com a
14 nosaltres, en aquest cas com a professorat. És a dir, l'educació és per a mi és una vocació no és
15 una professió encara que evidentment,pues per a viure has de tindre un sou però no és el més
16 important. Si només fore dedicar-te pel sou pues possiblement no me dedicaria a l'educació, en
17 aquest cas m'agrada sempre estar llegint coses d'educació, estar enterant-me intentar innovar,
18 conèixer novetats i veure com es pot fer millor encara que de vegades les circumstàncies no
19 acompanyen i se fa el que podem però la idea i l'objectiu inicial és sempre fer el millor i que cada
20 vegada l'educació estiga més desenvolupada i siga més positiva per a totes les persones que la
21 utilitzen encara que tots ens eduquem totes les dies. M'enriqueix molt el treballar amb les
22 persones perquè m'aporten moltes coses, o sigui, és un intercanvi de sabers que entre tots fem i
23 que ens enriqueix a tots.

24 **+ Molt bé, doncs moltes gràcies per la teua participació, Joan Lluís.**

25 - Gràcies a tu, gràcies.